

Ключові слова: професійна орієнтація, професійне самовизначення, іноземна мова, форми і методи, учні старших класів.

Т. К. Полонская

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ СТАРШЕКЛАССНИКОВ СРЕДСТВАМИ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА.

В статье, на основе анализа действующих учебников по иностранным языкам для 10-го и 11-го классов средней общеобразовательной школы рассматриваются актуальные проблемы профессионального самоопределения старшеклассников на уроках иностранного языка. Автор публикации предлагает некоторые новые технологии обучения иностранным языкам, которые были бы интересны и полезны учащимся старших классов в формировании их профессиональной ориентации посредством иностранного языка.

Ключевые слова: профессиональная ориентация, профессиональное самоопределение, иностранный язык, формы и методы, учащиеся старших классов.

УДК 371.32.91(07)

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ У 5 КЛАСІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ ЗА НОВИМ ПІДРУЧНИКОМ

О. І. Пометун, доктор педагогічних наук, професор, завідувач лабораторії суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України

У статті розкриваються питання відбору і побудови змісту у шкільному підручнику з історії у 5-му класі. Висвітлено зміни у його структурі та методичному апараті у контексті Державного стандарту освіти та змін у програмі загальноосвітньої школи. Висвітлено особливості методики організації пізнавальної діяльності учнів 5-го класу за новим підручником.

Ключові слова: шкільний підручник з історії, 5 клас, зміст, методичний апарат, пізнавальна діяльність.

Постановка проблеми. Пропедевтичний характер курсу 5-го класу визначає принципи відбору змісту та стилістичні особливості його подачі

відповідно до програми 2012 року, розроблення якої пов'язано із переходом до нового Державного стандарту освіти 2011 року. Це обумовило значне оновлення змісту і методичного апарату у підручнику 5-го класу. Разом з тим такі якісні зміни можуть бути реалізовані за умов готовності вчителів втілити їх у власному викладанні, що потребує насамперед ґрунтовного пояснення їх сутності.

Аналіз останніх наукових досліджень. В системі шкільної історичної освіти, що склалася за роки незалежності, у п'ятому класі традиційно викладається *пропедевтичний* курс історії. Зазначимо, що під пропедевтикою (від давньогрецького – попередньо навчаю, готую) розуміють скорочений виклад будь-якої науки в систематизованому вигляді, тобто підготовчий, вступний курс у будь-яку науку, що передує більш глибокому і детальному вивченню відповідної дисципліни. На думку вітчизняних та зарубіжних вчених, історична пропедевтика забезпечує перехід від інтегрованого змісту початкової освіти до предметного в основній школі. (К. О. Баханов, В. С. Власов, Н. І. Ворожейкіна, Н. М. Парфенова, Є. В. Сапліна, та ін.). У своїх дослідженнях науковці переважно акцентують увагу на ролі пропедевтичного курсу та особливостях його змісту у порівнянні із систематичними курсами у наступних класах. Разом з тим оновлена програма висуває принципово нові вимоги до організації діяльності вчителя і учнів на уроках у 5-му класі.

Метою статті є: на основі аналізу змісту і методичного апарату нового підручника з історії для 5-го класу дослідити особливості навчально-пізнавальної діяльності учнів, що має забезпечити нові результати навчання.

Основна частина. Курс «Вступ до історії» відповідно до програми 2012 р. спрямовано на досягнення загальної мети шкільної історичної освіти: формування в учнів самоідентичності та почуття власної гідності на основі осмислення соціального і морального досвіду минулих поколінь, розуміння історії і культури України в контексті загального історичного процесу. Разом з тим, оскільки п'ятикласники уперше ознайомлюються з навчальним предметом «Історія», курс виконує і спеціальні завдання:

- формування уявлень і початкових знань учнів про історію як галузь людських знань, як науку, що має свій предмет вивчення і свої методи дослідження;
- набуття учнями початкових предметних умінь у контексті відповідних компетентностей;
- розвиток у школярів інтересу до предмета та мотивації до його вивчення.

Беручи до уваги вікові особливості пізнавальної діяльності дітей 10-11 років, в учнів мають бути сформовані первинні поняття та уявлення про розвиток, предмет вивчення і суспільну роль історії як науки і як живої пам'яті про життя людей у минулому. Вони мають також опанувати на початковому рівні (уміти оперувати) значною кількістю історичних термінів. Зрозуміло,

що успішність учнів у навчанні історії може бути досягнута за умови опанування учнями умінь і навичками опрацювання навчального історичного матеріалу, тому саме це є предметом спеціального відпрацювання на уроках з курсу. Передбачається також ознайомлення дітей з історичними джерелами різних типів, як письмовими, так і речовими, включаючи пам'ятки культури, що формують навколишнє історичне середовище.

Відповідно до нової програми курс складається з трьох розділів. Зміст першого розділу курсу «Звідки і як історики дізнаються про минуле» містить, по-перше, поняття про історію як науку, її предмет – історичні події, явища, життя та діяльність історичних діячів, працю вчених-істориків – творців історії. Далі розкриваються і опрацьовуються учнями поняття про час, одиниці вимірювання історичного часу (рік, століття), уявлення про послідовність і тривалість подій в часі (раніше, пізніше, наскільки), співвідношення року і століття. Потім передбачається знайомство з історичним простором та історичною картою (території і кордони держав, розташування міст, місць битв й ін.). У першому розділі вміщено також первинні відомості із спеціальних історичних дисциплін: знання про історичні джерела, відомості з історичної географії, топоніміки, геральдики, нумізматики й інших допоміжних дисциплін.

Якщо перший розділ відповідає на запитання «коли», «де» і «як вивчається», то другий – «що саме вивчається». Другий розділ курсу «Про кого і про що розповідає історія» ґрунтовніше ознайомлює учнів з предметом історичної науки: історичними подіями, явищами та діяльністю історичних діячів. Вони подані у курсі таким чином, щоб, з одного боку, представити різноманітність життя суспільства у минулому: політичні явища – битви, війни, революції; соціально-економічні та явища культури, зокрема духовної і матеріальної: подорожі, відкриття, реформи, винаходи науки і техніки, господарське життя, побут і традиції різних верств населення тощо. З іншого, щоб продовжити формування у дітей хронологічної та просторової історичних компетенцій, кожна із названих сфер розкривається на матеріалі української історії у хронологічній послідовності та на прикладах історії різних регіонів України. Так, у другому розділі висвітлюються такі теми:

- Житло і побут давніх мешканців України.
- Київські князі. Запровадження християнства.
- Українське козацтво у битвах і походах.
- Українське село і місто у XVIII ст.
- Відкриття Харківського університету та його вплив на українську культуру.
- Українці в революції 1917 – 1920 рр.
- Україна в роки Другої світової (1939 – 1945) та Великої Вітчизняної (1941 – 1945) воєн.
- Проголошення незалежності України.

У кожній з названих тем послідовно розкривається і роль людини в історії: окремих історичних осіб, груп людей і народів. Це дає можливість

створити в учнів первинні уявлення як про деякі основні віхи вітчизняної історії, так і про їх значення.

Третій розділ «Що історичні пам'ятки розповідають про минуле» присвячено видатним культурно-духовним історичним пам'яткам України, серед яких Софійський собор, Києво-Печерська лавра, Остромирове Євангеліє, «Апостол» Івана Федорова, Генуезька та Кам'янець-Подільська фортеці, Бахчисарайський та Маріїнський палаці, вулиця Хрещатик у Києві та площа Ринок у Львові, «Софіївка» в Умані і заповідник «Качанівка» на Чернігівщині. Одночасно матеріал розділу передбачає опанування учнями відповідною системою первинних культурно-історичних понять, серед яких: храми, ікони, книги і мініатюри, замки, фортеці, палаці, вулиці, площі, парки і сади. Як і у попередніх розділах, опрацювання навчального матеріалу має продовжувати формування хронологічних, просторових, логічних, інформаційних та аксіологічних компетенцій учнів.

Концепція підручника як важливого засобу навчання школярів виходить з того, що він має максимально забезпечити можливості самостійної роботи учнів як на уроці, так і вдома. Матеріал підручника розподілений на розділи у відповідності до програми. Кожен з розділів складається з параграфів «уроки», параграфи з пунктів. З метою активізувати пізнавальний інтерес учнів всі назви параграфів і пунктів сформульовано у вигляді запитань, що відбивають основну ідею, думку відповідного тексту, наприклад: «Чому історію називають наукою про людей у часі? Як люди вимірюють час? Що таке календарі та які вони бувають?»

Кожен параграф є цілісною системою компонентів змісту, що забезпечують розв'язання завдань конкретного уроку та орієнтовані на активну діяльність учня і можуть бути реально засвоєні всіма учнями на кожному уроці. У підручнику поєднано основний (інформаційний) текст, візуальний ряд, включаючи поліграфічний дизайн, та методичну складову для опрацювання учнями і вчителем кожної теми та розділу в цілому.

Інформаційна функція підручника забезпечена наявністю у параграфах спеціального авторського тексту (де розкриваються основні ідеї і поняття теми) та додатковими елементами, які доповнюють, конкретизують, ілюструють авторський текст: історичними документами, візуальним рядом, додатковими текстами прислів'їв, приказок, віршів тощо, пов'язаних з темою уроку. Учні мають навчитись читати текст глибоко і осмислено, структурувати його (виділяти головне, окремі епізоди, складати план), формулювати питання до нього.

Розвивальна функція підручника реалізована як через систему текстів, які є цікавими і різноманітними за змістом, так і через систему пізнавальних завдань різного дидактичного спрямування, що складається з певних компонентів. У підручнику О. Пометун, І. Костюк, Ю. Малієнко «Історія України: вступ до історії» завдання розподілені за такими групами:

1) мотиваційні та актуалізуючі життєвий досвід учнів запитання й завдання перед початком вивчення нової теми – на початку кожного з параграфів. Наприклад: *«Як ви вважаєте, чи можуть вчені-історики відтворити картини минулого, коли свідків події уже нема? Що їм для цього потрібно?»* або *«В ескімосів – народу, який мешкає за Полярним колом, біля Північного Льодовитого океану, є понад десяток слів на позначення поняття снігу. А у народів Африки, які живуть біля екватора, такого слова взагалі нема. Як ви гадаєте, з чим це пов'язано?»*

2) завдання для опрацювання тексту, вміщені перед пунктом на початку тексту (адже учні мають розуміти, навіщо вони опрацьовують той чи інший текст і яким має бути результат). Серед них є окремі завдання на розмірковування, наприклад: *«Читаючи текст, знайдіть речення, що підтверджують вислів мовознавця XIX ст. Якоба Гримма «Наша мова є також наша історія»;*

більш складні проблемні завдання: *«Працюючи в малих групах над завданнями, поданими нижче, подумайте, що є важливим під час використання фольклору як історичного джерела»;*

завдання на розвиток критичного мислення учнів (подаються через вирази «запитайте», «доведіть», «порівняйте», «висловіть власну думку»): *«Читаючи текст, поставте до нього 4-5 запитань. Поставте запитання одне одному і дайте відповіді».*

3) завдання на осмислення нового матеріалу, вміщені всередині тексту пункту. Частіше за все вони супроводжують документи і ілюстрації, наприклад: *«На основі історичного документа та ілюстрацій (тексту літопису і картин) складіть коротку розповідь про хрещення Київської Русі»* або *«Прочитайте наведені у схемі іншомовні слова. Як ви думаєте, за яких обставин у минулому кожне з них могло закріпитись у мові? Обговоріть, про що свідчить наявність у нашій мові такої великої кількості іншомовних слів».*

4) завдання для повторення і осмислення результатів уроку, що вміщені наприкінці параграфа, серед яких більш прості – репродуктивні завдання і більш складні – перетворюючі та творчо-пошукові, наприклад: *«Що потрібно знати, аби зрозуміти сутність назви країни, міста, села? Про що свідчать географічні назви, запозичені з мов інших народів?»* та *«Чому географічні назви є частиною історії?»*

За типологією у системі завдань підручника вчитель може знайти:

- *репродуктивні*, що вимагають правильного відображення засвоєння знань. Вони подані інколи (якщо мова йде про складні для сприйняття учнів поняття чи події) перед текстами в параграфі і наприкінці параграфа (перші 3-4 завдання чи запитання). Наприклад, до теми 6 «Чому писемні джерела важливі для вивчення історії» це такі питання: 1. *Які бувають писемні джерела? 2. Про що ми можемо дізнатися з писемних джерел різних видів? 3. Як архіви допомагають історикам?*

• *пошукові*, коли учні повинні під керівництвом вчителя або самостійно виявити нові ознаки засвоєного поняття, або *проблемні* – спрямовані на «здобуття» (самостійно чи колективно) нових знань і висновків на основі раніше набутих в ситуації навчального ускладнення. Такі завдання можна знайти перед текстами, або наприкінці параграфа (останні 2-3 завдання, подані курсивом). До тої самої теми 6 це такі завдання: «4. Що потрібно знати і вміти дослідникові, аби використовувати писемні джерела для написання історії? 5. Що розповідає документ про смерть київського князя Олега у Х ст.? Чи можемо ми довіряти цій розповіді? Чому?».

• *практичні*, які потребують доцільного вправного застосування набутих компетентностей (в основному на практичних заняттях чи для домашнього виконання). Наприклад, до теми 8 «Які назви навколо мене бережуть пам'ять про минуле»: «Напишіть на дощці назву свого населеного пункту. Згадайте 5-6 назв населених пунктів рідного краю – малої батьківщини, і запишіть їх на дощці також. Об'єднайтеся у групи відповідно до кількості назв і опрацюйте інформацію щодо вашої назви, скориставшись пам'яткою. Якщо ви не можете розтлумачити назву, зробіть припущення, чому вона саме така. Ознайомте однокласників з результатами вашого дослідження».

Велика кількість завдань дозволяє кожному вчителю організувати навчання у відповідності до індивідуальних особливостей дітей та рівня класу. Виконання завдань передбачає диференціацію з урахуванням різного рівня розвитку дітей (з кількох запропонованих вони можуть вибрати або простіший, або складніший варіант).

Завдання для учнів також передбачають оптимальне поєднання різних форм навчання: індивідуальної, парної, групової та колективної, що зазначено в інструкціях до виконання завдань. Це є дуже важливим у контексті формування ключових, соціальної та громадянської компетентності учнів.

Авторами звернено увагу на методичну доцільність ілюстративного матеріалу. У підручнику він складається у з кількох частин:

• піктограми, які є показниками повторюваних рубрик, що орієнтують учнів на певний вид навчальної діяльності, вони позначають завдання на початку параграфа, в тексті, домашнє завдання тощо;

• малюнки на історичні теми, які дозволяють учням «включати» наочне мислення в аналіз запропонованої ситуації;

• документальні фотографії чи ілюстрації картин, що відображають події минулого. В окремих параграфах, там, де це доцільно, подаються збільшені фрагменти фотографій або зображень пам'яток минулого чи схематичні рисунки, що узагальнюють зображення і забезпечують можливість їх історичного аналізу учнями 5-го класу;

• історичні карти та картосхеми, які розкривають перебіг окремих подій історії України, розвивають просторову компетентність учнів. Карти адаптовані до вікових особливостей п'ятикласників;

- оформлення завдань на розвиток мислення: таблиці, схеми, асоціативні кульки та куці тощо;

- малюнки на початку теми, шмуцтитули перед кожним розділом, звороти обкладинки, що орієнтують учня на певний зміст та підвищують його зацікавленість предметом, мотивацію навчання.

Після більшості параграфів пропонується рубрика «Історична мозаїка», що має на меті поглиблення пізнавального інтересу учнів, формування поваги до історичної науки та розвиток інтегративного мислення на прикладі конкретних історичних подій. В основному для цієї рубрики відібрані матеріали із всесвітньої історії, що дозволяє формувати в учнів розуміння європейського і світового історичного контексту.

Уроки, що проводитимуться за параграфами у підручнику, спираючись на його методичний апарат, відтворюватимуть таку методику і структуру:

- *вступна частина*: виконання завдання, що починає параграф і відбиває основну проблему (питання), якій присвячено урок. Оголошення теми і завдань уроку;

- *основна частина*: опрацювання смислових частин параграфа – пунктів (їх, як правило, 3). Вони мають назви у вигляді запитань, на які відповідає зміст пункту. Їх опрацювання відбувається через виконання загальних завдань на осмислення тексту (вміщені перед текстом) і завдань на осмислення змісту матеріалу (всередині тексту).

Зазначимо, що завдання для усвідомлення смислу авторського тексту потрібно поставити перед учнями до початку опрацювання тексту. Під час читання авторського тексту (чи розповіді вчителя, що може його замінювати) варто звертати увагу на розтлумачені основні поняття, іноді фрагменти документів і обов'язково ілюстрації, що пов'язані з темою уроку, та завдання на опрацювання цих ілюстрацій та документів. Основним способом опрацювання авторського тексту є коментоване читання його учнями вголос по черзі. В середині тексту вміщено ілюстрації, документи і додаткові завдання на осмислення частини тексту. Ці завдання виконуються у процесу читання тексту. Після завершення читання виконується загальне завдання до пункту, що було поставлене на початку.

- *заклучна частина*: наприкінці параграфа є завдання і запитання, за якими вчитель і самі учні, можуть перевірити – чи досягли вони очікуваних від уроку результатів. Ці запитання і завдання розраховані на репродуктивний і пошуковий рівні пізнавальної діяльності учнів;

- завершується кожен параграф кількома варіантами домашнього завдання переважно творчого характеру, але різного рівня складності, з яких вчитель (учні за бажанням) можуть обирати свій.

Розглянемо описану методику на прикладі уроку 4 «Що таке речові історичні джерела».

Результатами уроку буде те, що після нього учні зможуть:

- *розповідати* про те, як історики довідуються про минулі часи на основі археологічних розкопок, писемних і речових джерел, монет і грошей;
- *коментувати* текст підручника під час читання за допомогою запитань вчителя;
- *пояснювати*, хто такі історики, що таке історичні джерела й які вони бувають;
- *наводити приклади* історичних пам'яток, писемних і речових джерел, з яких можна довідатися про давні часи;
- *позначати на лінії часу* історичні події;
- *дати визначення і пояснювати поняття*: історичні джерела, речові, письмові, етнографічні, зображувальні джерела, археологія, музей, екскурсовод, реставрація.

Нова тема складається з 3 питань: 1. Чому вивчення історії неможливе без джерел. 2. Як знаходять історичні джерела. 3. Де зберігаються речові джерела.

Вступна частина уроку, як і на інших уроках, передбачає перевірку домашнього завдання і виконання мотиваційного завдання перед параграфом.

Вчитель перевіряє домашню роботу, пропонуючи учням такі завдання:

А) Покажіть на карті України:

- область чи регіон, де розташоване ваше місто, село, селище;
- місто, що є центром вашої області (регіону);
- місто, яке є столицею нашої країни.

Б) Розкажіть, яку відповідь дали вам дорослі на запитання про місця України, пов'язані з історичними подіями, які вони відвідали протягом свого життя. Покажіть їх на карті України. Як ви записали назви місць і позначили події на лінії часу?

Потім він пропонує п'ятикласникам обговорити, чи можуть історики відтворити картини минулого, коли свідків подій уже немає. Що їм у такому випадку потрібно? Підведіть учнів до думки, що історики мають знаходити різні джерела інформації для відтворення картини минулого.

Бажано розказати учням, що під час активної роботи на цьому уроці можна навчитися працювати з різними історичними джерелами, що допоможе їм побачити факти минулого з різних боків. Назвіть тему та очікувані результати уроку.

Основна частина уроку складається з кількох етапів – за кількістю пунктів у тексті параграфу, позначених цифрами.

1. Для виконання завдання до першого пункту вчитель просить учнів зробити у зошиті таблицю «Види історичних джерел». Потім клас переходить до читання вголос тексту пункту: що таке історичні джерела, на які групи і чому вони поділяються. Після того, як названо той чи інший вид джерел, бажано звертатись з учнями до ілюстрації, щоб вони знайшли його

і пояснили, чому вони відносять це джерело саме до такого виду. Після читання тексту на с. 27 з п'ятикласниками обговорюється друге завдання до ілюстративного матеріалу: «Поміркуйте, що саме вони можуть розповісти про життя людей в минулому». Учні мають не тільки називати зображені пам'ятки, але й міркувати, носіями якої історичної інформації вони можуть слугувати. За необхідності вчитель пояснює, що таке місяцехід.

Далі вчитель пропонує учням звернутись до інструкції «Як досліджувати історичне джерело» та ілюстрації «Меч, знайдений на дні р. Дніпро поблизу Запоріжжя». Він пропонує послідовно знаходити відповідь на кожне запитання інструкції, аналізуючи ілюстрацію. У такий спосіб ми привчатимемо учнів до навичок аналізу історичних джерел, зокрема візуальних.

Потрібно залишити час на заповнення таблиці «Види історичних джерел».

Всього на перше питання нового матеріалу відведіть до 12 хв.

2. Починаючи роботу над другим питанням, вчитель знайомить учнів із завданням до тексту. А потім пропонує їм ознайомитися з матеріалом пункту шляхом коментованого читання. Під час читання їм ставляться запитання до кожного прочитаного абзацу:

- Що таке речові джерела?
- Яка наука допомагає вивчати сховані (під землею або водою) речі, споруди та інші рештки діяльності людини?
- Як працюють археологи?
- Як відбуваються археологічні розкопки?
- Які знаряддя праці використовують археологи?
- Що є результатом археологічних розкопок?

Варто звернути увагу учнів на поняття «ремесло» і навести приклади ремісничих виробів. Новий матеріал закріплюється бесідою з опорою на завдання до ілюстративного матеріалу «Археологічні розкопки».

Оскільки монети є важливим джерелом наших знань про минуле на всіх етапах його розвитку, їм приділено більше уваги. Вчитель має організувати коментоване читання тексту та роботу з відповідним ілюстративним матеріалом і запропонувати учням знайти у тексті відповідь на запитання до ілюстрації.

Вивчений матеріал осмислюється у процесі обговорення завдання до пункту: «На основі тексту поясніть, хто такі археологи та як вони допомагають досліджувати минуле».

3. Знайомлячи учнів із завданням до тексту третього пункту, вчитель пропонує їм припустити, про що йтиметься в цьому пункті.

Текст третього пункту опрацьовується шляхом коментованого читання. Проте цього разу учням пропонується послідовно скласти прості запитання до кожного абзацу, на які відповідатимуть їх однокласники. Якщо учні класу ще не готові до цієї роботи, вчитель ставить їм такі запитання до відповідних абзаців:

- Що таке музеї?
- Де розташовані музеї?
- Які речі називають експонатом?

Ілюстративні матеріали послідовно опрацьовуються з учнями відповідно до завдань, передбачених до кожного з них.

Наприкінці виконується загальне завдання до третього пункту: «Обговоріть з учнями, навіщо люди створюють музеї.»

Підсумкова частина уроку передбачає перевірку засвоєного на уроці відповідно до запитань і завдань, вміщених наприкінці параграфу:

- 1) Закінчіть речення: «Історичними джерелами можуть бути...»
- 2) Які пам'ятки минулого належать до речових історичних джерел?
- 3) Підберіть синоніми до слова «музей».
- 4) Поясніть, чому історичні джерела називають «слідами минулого» чи «мимовільними свідками часу»?
- 5) Яка роль археології у вивченні найдавнішого минулого?
- 6) Навіщо люди створюють музеї?

Обов'язковим є також коментар до домашнього завдання. Так, наступний урок – це практичне заняття, тому необхідно пояснити дітям, що треба вдома разом з дорослими відібрати фотографії, присвячені найважливішим подіям у їхньому житті. Вибрані 3-5 знімків необхідно підписати, позначити дати подій, що зображені, і з дозволу дорослих принести ці фото на наступний урок. Для сторінки фотоальбому варто взяти із собою альбомні аркуші і клей.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що підручник, як і курс в цілому, є інноваційним за способом подання змісту і методикою роботи з ним. Він містить принципово нові елементи тексту і методичного апарату. Це потребує певних зусиль вчителя з опанування ними на початковому етапі викладання.

Варто також пам'ятати, що якщо учні того чи іншого класу не мають розвинених навичок мовлення, читання чи опрацювання текстів, спілкування тощо, учитель може обирати із запропонованих завдань лише деякі, що, з одного боку, забезпечать досягнення очікуваних результатів уроку, а з іншого – будуть посильними і доступними для учнів. Адже мету курсу не можна зводити тільки до набуття учнями знань, головним є – опанування уміннями та формування предметної компетентності, розвиток ціннісної сфери дітей.

Е. И. Пометун

ОРГАНИЗАЦИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧЕНИКОВ НА УРОКАХ ИСТОРИИ В 5 КЛАССЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ ПО НОВОМУ УЧЕБНИКУ

В статье раскрываются вопросы отбора и построения содержания школьного учебника по истории для 5-го класса. Отражены изменения в

его структуре и методическом аппарате в контексте Государственного стандарта образования и изменений в программе общеобразовательной школы. Охарактеризованы особенности методики организации познавательной деятельности учеников 5-го класса по новому учебнику.

Ключевые слова: *школьный учебник по истории, 5 класс, содержание, методический аппарат, познавательная деятельность.*

O. I. Pometun

ORGANIZATION OF STUDENTS' ACTIVITY ON HISTORY LESSONS IN THE 5-TH GRADE OF SECONDARY SCHOOL IN A CONTEXT OF NEW TEXTBOOK

The questions of selection and construction of history school textbook maintenance for the 5th grade opens up. Changes in his structure and methodology in the context of the new State standard of education and changes in the school program are reflected. The features of learning activity of students organization after new textbook are described.

Keywords: *history school textbook, 5 grade, maintenance, methodology, learning activity.*

УДК 371.32.91(07)

ІНТЕГРАТИВНИЙ ЗМІСТ ПІДРУЧНИКА З КУРСУ «ЛЮДИНА І СВІТ»

*Т. О. Ремех, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України,
e-mail: remeh-tatyana@yandex.ua*

У статті розкрито інтегративний зміст шкільного предмета «Людина і світ» та його реалізація в інтегративному підручнику з курсу. Охарактеризовано основні компоненти підручника «Людина і світ»: основний та додатковий тексти, методичний апарат, типи пізнавальних завдань. Викладений матеріал проілюстровано конкретними прикладами.

Ключові слова: *інтегративний курс, інтегративний підручник, предмет «Людина і світ»*

Постановка проблеми. Актуальність розгляду заявленої теми полягає в тому, що сьогодні шкільна освіта охоплена процесами оновлення її змісту